JOODSCHE VOLKSBIBLIOTHEEK

No. 1

Dr. WALDEMAR M. HAFFKINE

DE LEVENSKRACHT VAN HET JOODSCHE VOLK

VERTAALD DOOR

DR. J. PINKHOF

AMSTERDAM
INTERNATIONAAL ANTIQUARIAAT
MENNO HERTZBERGER
1923

STADTBIBLIOTHEK
FRANKFURT A. M.

52/772 x 2

VOORWOORD.

Wij hebben het voorrecht, de lezers hierbij te doen kennismaken met een om vele redenen uiterst lezenswaardige verhandeling op Joodsch gebied, en daardoor tevens met de persoonlijkheid van den schrijver, wiens roep merkwaardigerwijze in alle mogelijke kringen, behalve de Joodsche, een wijde vermaardheid geniet, hoewel hij juist van onze zijde de meeste hoogachting verdient.

Dr. W. M. Haffkine, in 1860 te Odessa geboren, heeft zich vanaf het begin van zijn loopbaan reeds door zijn verdienstelijk wetenschappelijk werk onderscheiden. Na achtereenvolgens met Schiff te Genève en met Pasteur te Parijs te hebben samengewerkt, begon hij op 33-jarigen leeftijd den arbeid, die zijn levenstaak zou worden: de strijd tegen de epidemische ziekten in de Tropen. Door de Britsche regeering naar Indië uitgezonden, slaagde hij na bovenmenschelijken arbeid erin, den weg te ontdekken, waarlangs de zwaarste geesels der bevolking, de pest, cholera en typhus, konden worden bestreden. Hoewel de door hem gevonden methode, die der vaccins, nog niet tot de eindoverwinning in dien strijd heeft gevoerd, moet zijn werk toch worden beschouwd als de basis, waarop reeds veel bereikt is, en die een veelbelovend vooruitzicht opent op verdere resultaten. Haffkine's naam is dan ook onder de Indische bevolking algemeen populair.

Hoewel het feit, dat zulk een man een zoon van ons volk is, reeds reden genoeg is, dat elke Jood hem moet kennen, is het niet dit, wat ons hem hier deed vermelden. Terwijl de laatste eeuw veel Joden heeft voortgebracht, waarop de menschheid en dus zeker ons volk trotsch mag zijn, was er haast geen onder hen, die zich zoowel van hun af-

komst als van de hooge plichten, die deze afkomst oplegt, gedurende hun roemrijken loopbaan bewust zijn gebleven. Tot die helaas zoo zeldzame uitzonderingen behoort Haffkine. Bij zijn werken te midden van allerlei volkeren, van de meest beschaafde tot de meest primitieve — behalve zijn werkkring in Indië, China, Japan, breidde zijn studiesfeer zich ook uit tot vele landen van Europa en Amerika — heeft hij geen oogenblik nagelaten, aard, geest en zeden dier volkeren te bestudeeren en te vergelijken met zijn eigen volk, waartoe hij zich steeds voelde te behooren. Er is dan ook wellicht geen tweede te vinden onder de Joden, die de vraagstukken van ons volk met een zoo breeden blik en met zoo rijke ondervinding heeft kunnen doorzien; en tot welke slotsommen deze zeldzaam waardevolle studies hebben geleid, blijkt eenerzijds uit Haffkine's persoonlijke levenswijze, *die ook in de meest onherbergzame landen niet van de traditioneel Joodsche heeft afgeweken,* anderzijds — oordeele de lezer zelf uit de hier weergegeven verhandeling van zijn hand, die daaromtrent duidelijker spreekt dan elke omschrijving, doch slechts een flauwe afspiegeling geeft van den rijkdom aan Joodsch inzicht en gevoel, die men geniet, wanneer men den schrijver persoonlijk over zijn geliefkoosd onderwerp, het Joodsche vraagstuk, hoort spreken.

J. P.

I. DE GRONDSLAG VAN ELK VOLKSBESTAAN.

Dat solidariteit en eenheid onder de menschen wenschelijk zijn, wordt door iedereen als axioma aangenomen. Ieder is overtuigd, dat aanhankelijkheid tusschen ouders en kinderen, leden van een familie, inwoners van een stad of land, een der kostbaarste bronnen is van menschelijk geluk. Dat vriend en vijand eerbied heeft voor de wijze, waarop enkele volkeren voor hun armen zorg dragen, zooals de Indische stam der Parsi's, de Schotten in den vreemde, of de Joden, is wel een duidelijk bewijs, hoe hoog de waarde wordt geschat van organisaties, die groote volksmassa's tot werkzame groepen — godsdienstige, sociale en dergelijke verbonden — bijeenbrengen, indien die organen weer op juiste wijze samenwerken in het belang van de geheele gemeenschap. In alle cultuurlanden wordt het algemeen belang dan ook zeer gebaat door het bestaan van zelfregeering in de afzonderlijke gemeenten. De Vereenigde Staten zijn tot bloei gekomen door hun verdeeling in zelfregeerende staten; en op gelijke wijze zou men mogen verwachten, dat Rusland met groote schreden vooruit zou gaan, indien het ertoe zou komen, den talrijken ethnologische eenheden, waaruit 't bestaat, de vrijheid te verleenen, om hun afzonderlijke problemen naar eigen behoefte en inzicht op te lossen.

Wij vinden derhalve in alle stadiën van het volksleven dit éene grondbeginsel voor elke vooruitgang: de kracht van den enkeling neemt toe door aaneensluiting tot saamhoorige groepen, en de kracht van deze weer door samenwerking in wijdere eenheden. Weliswaar kan ook het samensmelten tot één massa, als in een smeltkroes, van nog vormlooze elementen of van resten van verwoeste organismen, wel eens heilzaam zijn, maar

slechts indien dit proces van tijdelijke werking is. Wij kunnen iets dergelijks in de natuur waarnemen. Zoo zien wij, gedurende de gedaanteverwisseling van insecten, op een gegeven moment 't proces der „histiolysis" intreden, d.i. het oplossen der organen en weefsels tot één massa van cellen. Indien dit proces blijvend was, zouden wij, in plaats van een goed afgewerkt en doelmatig ingericht organisme, zooals de bij of de vlinder, een terugkeer tot den toestand van de spons of het vormloos protoplasma krijgen. Voor samengestelde organisaties — zooals de staten der bijen, de kolonies der bevers — geldt precies hetzelfde, en niet anders is het bij den mensch; indien bij voorbeeld de formaties van een leger: compagniën, bataillons, regimenten, enz., hun respectievelijken vorm en hun *corpsgeest* zouden opgeven, om één enkele eenheid te vormen, zou van het leger spoedig niets meer over zijn dan een bende. Wanneer dan ook een land in een of ander opzicht uitblinkt boven een ander, dan is de oorzaak meestal niet zoo zeer te zoeken in de talrijkheid der bevolking, en ook niet in den persoonlijken aanleg der individuen, maar in het bezit van practisch begrepen gespecialiseerde organisaties. Men vergelijke slechts Japan met China, de Slavische landen met Turkije, Britsch-Indië met de Indische inboorlingenstaten.

In een zoo opgevat systeem van gespecialiseerd samenwerken moet een bond, berustende op rasgemeenschap en versterkt door een oeroude overlevering van gezamenlijk lijden, gezamenlijk geloof en gezamenlijke hoop, van nature veel sterker staan dan een kunstmatig bijeengebrachte broederschap van jonger datum, en veel meerwaarborg geven van duurzaamheid en voortbrengingskracht. Zulk een bond, gevormd door het werk van eeuwen, is voor de maatschappij een factor van onschatbaren invloed, zoodat het verwaarloozen of verwoesten van zijn onderling verband voor de menschheid een even gevoeligen slag beteekent, als voor een mensch het verlies van een zijner ledematen.

Deze opvatting is het, waarvan de Joden in het algemeen de groote beteekenis begrijpen met betrekking tot hun eigen broederschap; en voor alle

welbewuste Joden bestaat er haast geen belangrijker probleem dan de vraag: hoe moet deze broederschap onder de huidige levensomstandigheden in stand worden gehouden?

II. DE KUNST, OM EEN RAS BIJEEN TE HOUDEN.

Men pleegt te zeggen, dat huwelijken in den Hemel tot stand worden gebracht; zooveel te meer valt dat te zeggen van volksverbonden. Maar evengoed als in een gezin, om de eenheid en harmonie te bewaren, een vaste en goed omschreven gedragslijn moet worden gevolgd, eischt ook een volksgemeenschap, dat vastgestelde regelen goed worden opgevolgd. Inderdaad, zoodra de uiterlijke levensomstandigheden, die hen bijeenhouden, ophouden te bestaan, vervreemden zelfs de naaste bloedverwanten van elkaar, wanneer zij niet opzettelijke maatregelen treffen, die op het bewaren van hun saamhoorigheid gericht zijn. Zooveel te meer zijn die dus noodig voor menschen, wier verwantschap meer verwijderd is.

Nu is een der sterkste middelen om menschen bijeen te houden het bezit van gezamenlijke belangen; maar vaak worden de meest essentiëele belangen van den bond als geheel door de leden afzonderlijk niet ingezien.

Er zijn wel belangengemeenschappen, die voor ieder duidelijk genoeg zijn, zooals industriëele compagnieën, trusts, enz.; en ook in meer ideëele verbonden worden de gezamenlijke belangen goed begrepen in tijden van gemeenschappelijk gevaar, maar die gunstige voorwaarden bestaan slechts tijdelijk. Bij de Joden echter *ontbreekt elke stoffelijke gemeenschap van belangen*, zelfs het bezit van een eigen bodem, en moet de bond dus nog grooter gevaren het hoofd bieden.

Wij Joden hebben dus te zorgvuldiger te waken over de kostbare factoren, die ons overblijven, en daarbij behooren in de eerste plaats gemeenschap in afkomst en in geschiedenis. Deze factoren worden door alle volkeren goed begre-

pen, vandaar de ijver, waarmee oudheidkundige en historische vondsten overal worden opgespoord en bewaard als kostbaarste bezittingen, alhoewel zij dikwijls materiëel niet de minste waarde hebben. En indien levenlooze overblijfsels van een lang verleden reeds zooveel waard zijn voor den eenheidszin onder een volk, hoeveel kracht moet er dan niet uitgaan van een nauwe verwantschap en gezamenlijke afkomst! En toch, zelfs deze levende invloeden zijn — zooals alle banden van het gevoel — niet sterk genoeg, om de splijtende invloeden van het dagelijks strijden om het bestaan te overwinnen. In dezen strijd zijn maatregelen van anderen aard noodig, maatregelen waarvan de bedoeling vaak niet duidelijk door logische redeneering is op te sporen, daar zij voortkomen uit de diepste hoeken der menschelijke geestesgesteldheid. Maar al kunnen wij niet altijd hun oorsprong, noch hun onmiddellijke uitwerking duidelijk definiëeren, hun absolute noodzakelijkheid wordt ons duidelijk uit de onvermijdelijke gevolgen van hun verwaarloozing. In de lange geschiedenis der Joden, in bijbelsche zoowel als na-bijbelsche tijden, hebben zij herhaaldelijk in hachelijke omstandigheden verkeerd, ja zelfs op het punt gestaan van totale uitroeiing, en altijd was het weer hetzelfde wat hen in zoo groot gevaar bracht: het vergeten of verkrachten van die wetten.

De maatregelen nu, die onze gemeenschap, hoewel stoffelijk totaal uiteengedreven, althans geestelijk bijeen zullen kunnen houden, zijn ons zorgvuldig door onze voorouders overgeleverd; maar de Jood is nu eenmaal zoo, dat hij gauw is in het vertrouwen op eigen gezag en het verwerpen van gegeven voorschriften, zoo die zich niet geheel met zijn eigen inzichten dekken. Onze wet heeft dit voorzien, en ons zeer duidelijk onze gedragslijn ten aanzien van deze voorschriften uiteengezet in het gebod: *„Scherpt ze in aan uwe kinde-*
„ren, spreekt er steeds over, als gij zit in uw huis,
„u bevindt op weg, bij uw opstaan en ter ruste
„gaan, hecht ze als een teeken op uw arm en als
„een stempel op uw voorhoofd; schrijft ze in op
„de deurposten van uw huizen en poorten".

Wij hebben dus den plicht onze kinderen Tora te leeren, steeds werkzaam te zijn om die hun in de gedachten te houden; en ons dagelijks te omringen met kenteekenen van ons geloof. Want alleen zulk een voortdurend herinneren kan het geloof levend en krachtig houden in ons gemoed; iedereen weet, dat zoodra iemand de gewoonte verliest van de een of andere handelwijze, hij terstond ook uit het oog verliest, waartoe die handelwijze diende en waaruit ze voortkwam. Dat voltrekt zich vanzelf, zonder zijn opzettelijk toedoen; en wanneer ten slotte zijn aandacht valt op die verandering, dan is reeds het besluit in hem gerijpt, dat de vroegere gewoonte nog slechts uit gedachtelooze sleur bij hem was blijven bestaan, en meer tot de sfeer der bekrompenen behoorde...

Gaan wij de levenswijze van welk volk ook eens goed na, dan zien wij, hoe zij alle, bewust of niet, dit beginsel toepassen van het gedurig wakker houden, het „frappez toujours". In het dagelijksch leven van elk hunner kan men gemakkelijk veelvuldige uitingen daarvan terugvinden in nationale vormen, gedenkdagen, kleederdrachten, uniformen, enz. Een aardig voorbeeld zien wij in de Indische volksstam der Sikh's in het gebied van Pendsjab, een ras, dat een algemeenen roep heeft zoowel wat stoffelijke kracht betreft als om zijn hoogstaande zedelijke en maatschappelijke ordening. Deze menschen nu hebben een algemeene wet, die hun het afknippen of scheren van het haar verbiedt. De mannen dragen lang haar en maken dat op als de vrouwen; hun lange baarden rollen ze op en bevestigen ze boven op het hoofd. Een Sikh is daardoor te herkennen, waar hij zich ook bevindt, in een Indische dorpsbazaar of in smoking in een Londensche salon; en of hij vorst is of landbouwer, als hij die wet ontrouw wordt, houdt hij op tot zijn ras te behooren. Deze krachtige volksstam, die woont in een land met een bonte verscheidenheid van rassen van allerlei afstamming, gevoelens, moraal en beschaving, heeft ingezien, dat een menschengemeenschap, wil zij haar saamhoorigheid in stand houden, voortdurende en duidelijke manifestaties noodig heeft, waarvan het in stand houden gelijk staat met een trouwverkla-

ring aan den bond, doch het verwaarloozen met een verraad, daar het den samenhang, en daarmee het bestaan van de gemeenschap in gevaar brengt.

Ook door politieke en militaire besturen wordt met deze feiten rekening gehouden. Toen Australië op het denkbeeld kwam om in de Engelsche vlag, de „Union Jack", een kleine verandering te brengen, wekte dat in het Britsche rijk een zekere opwinding. Aan den anderen kant zijn de Amerikanen, wel wetende, hoe nauw zij in afkomst, cultuur en vestiging verwant zijn met het „oude Engeland", met Canada, Australië en Nieuw-Zeeland, heel fel op hun eigen nationale „sterren en strepen", en verzetten zich tegen elke verbastering daarvan naar den kant van die landen.

Als men op deze dingen let, vindt men de voorbeelden van dien aard overal terug; en overal zijn zulke geschreven of ongeschreven wetten noodzakelijk gemaakt door het feit, dat, waar het gemeenschapsgevoel niet door voortdurende waakzaamheid en actie wordt wakker gehouden, de mensch onvermijdelijk terugglijdt in den „smeltkroes", en dan zijn alle winsten van historie en overlevering, schatten van wijsheid en ondervinding van eeuwen, onherroepelijk verloren.

III. DE TRADITIONEELE GEBRUIKEN VAN HET JOODSCHE VOLK.

In de omstandigheden, waarin de Joden heden ten dage leven, wordt door hen de moeilijkheid, zoo niet de onmogelijkheid ondervonden, om de traditioneele gebruiken van hun gemeenschap *alle* na te komen. (Men denke ten deze aan vele reinheidswetten). Ik geloof, dat de meeste Joden dezen toestand beschouwen als een tijdelijken, mag hij ook nog zoo lang duren; zij willen dit in gebreke blijven niet gesanctionneerd zien en zoeken geen middelen, om dit te bestendigen of tot andere gebruiken uit te breiden. Op gelijke wijze vat de

gemeenschap — als geheel — haar onvermogen op, om zekere voorschriften ten aanzien van de priesters te handhaven, welke in den tijd van den tempel verplicht waren. Deze voorschriften zijn echter niet opgeheven. Deze houding geeft blijk zoowel van onvoorwaardelijken eerbied voor de heiligheid der godsdienstige instellingen, als van den trouw en standvastigheid van dit ras, waardoor het in staat is geweest zijn moreele hoogheid te handhaven en door de zwaarste tijden heen te komen. Het nalaten uit onmacht van datgene, dat men als goed erkent, kan niet worden gelaakt en behoeft geen nadere verdediging.

Mag deze houding worden aangenomen ten aanzien van enkele traditioneele voorschriften, een groot aantal gebruiken van zeer groot nut blijven wel degelijk binnen het bereik van alle Joden, in elke levensomstandigheid.

In het algemeen zien wij, hoe de vooruitgang van de wetenschap, wel verre van deze gebruiken als achterlijk of ouderwetsch te bestempelen, hun waarde opnieuw bevestigt, daar zij ons dagelijks verrassende en aantrekkelijke gezichtspunten verschaft. Omtrent, bij voorbeeld, het voorschrift van het volledig verwijderen van al het bloed uit vaten en weefsels der voor spijs bestemde dieren is door den huidigen vooruitgang der bacteriologie gebleken de merkwaardige voorzorg voor het behoud der gezondheid, welke hieraan ten grondslag ligt; want terstond na den dood wordt het bloed geheel met bacteriën doordrongen, die het infectiegevaar door alle weefsels verspreiden. Een dergelijke voorzorg ligt in het verbod van het eten van doode dieren, welke verkleurde weefsels vertoonen, die door het microscoop thans zijn onthuld als haarden van schadelijke kiemen; in het zuiveren van vleesch door bestrooien met zout, dat gebleken is een zeer werkzaam, doch voor den mensch onschadelijk conserveermiddel te zijn; het wegdoen van vaatwerk, dat zelfs maar een oogenblik door een onrein voorwerp is aangeraakt —— een aanraking die immers voldoende is, om besmetting over te brengen —; in het steriliseeren met kokend water of met vuur van op die wijze besmette gebruiksvoorwerpen — in het

kort, in alle werkwijzen, die tezamen het orthodox-Joodsche begrip van „kasjroes" uitmaken.

Intusschen zijn deze beschouwingen, welke op zichzelf zeker stof tot nadenken geven, van ondergeschikt belang. Wat aan deze wetten van kasjroeth, buiten de hygiënische waarde, haar groote beteekenis verleent, is, dat zij zijn voorgeschreven door den Bijbel, dat zij sinds overoude tijden zijn nageleefd en dat zij misschien meer dan eenige andere invloed hebben bijgedragen, om ten allen tijde bij den Jood het Joodsche bewustzijn levendig te houden en de zuiverheid van zijn ras te bewaren — precies zooals analoge voorschriften van het Brahmaansche ritueel eenige van de Arische stammen zeer zuiver bewaard hebben. In tegenstelling met tal van onze geloofsgenooten, die meenen weken en maanden lang door school-, kantoor- of andere werkzaamheid geen gelegenheid te hebben om eenige gedachte aan hun geloof of hun volk te wijden, moet de kosjer levende Jood, waar het lot hem ook heenbrengt, bij iederen maaltijd aan zijn godsdienst en zijn volk denken; en bij iedere gelegenheid beteekent het naleven der voorschriften een hernieuwde erkenning, dat hij Jood is en een vrijwillige aanvaarding van de consequenties daarvan. Dit getuigenis van trouw, zoo in daden omgezet door het individu, het gezin of in volksbijeenkomst, is daarbij een voortdurende band tusschen de leden daarvan; en het is met diep inzicht en met het volste recht, dat de Talmoedgeleerden hen, die deze inachtneming achterwege lieten, *niet meer tot de gemeenschap wilden rekenen.*

De maatregelen, welke het kosjer leven in de moderne maatschappij vereischt, zijn voor ieder, wien het ernst is, bereikbaar; en in een tijd als deze, waarin samenwerking en discipline meer dan ooit gewenscht zijn wegens het gevaar van uiteenvallen, dat de zich meer en meer verspreidende Joodsche gemeenten bedreigt, zijn onze geestelijke leiders verplicht met al hun kracht de trouwe opvolging van deze voorschriften te eischen.

IV. DE VOORVADERLIJKE TAAL IS EEN BAND VAN LEVENSBELANG.

Eén van de sterkst sprekende getuigenissen, die een volk kan hebben van zijn nationale eenheid, is de taal, die het spreekt, daar zij immers door haar invloed op de vorming van gehoor- en spraakorgaan haar duidelijk kenbaar stempel drukt op elk individu. Wat dat betreft zijn de moderne Joden, evenals op veel andere punten, als burgers van verschillende landen in het nadeel, doordat hun deze onderlinge band ontbreekt. Maar de taal, die hun voorvaders spraken, toen zij te zamen woonden, is toch door hen bewaard. Het Hebreeuwsch kan in het Joodsche huisgezin door de kinderen reeds zeer jong spelenderwijs worden geleerd. Bovendien blijkt het leeren van Hebreeuwsch bij kinderen het vermogen, om andere talen of welk leervak ook in zich op te nemen, op verrassende wijze te ontwikkelen. Het houden van godsdienstoefeningen in het Hebreeuwsch houdt den Joodschen eeredienst nauw met den Bijbel verbonden en draagt daardoor bij, den invloed en wijding van dien eeredienst op een niveau te plaatsen, ver boven de sfeer van de dagelijksche gebeurtenissen.

Nu is het een feit, dat het *bidden* — zij het de uiting van verlangen naar troost en hulp, of naar iets wat wij met eigen krachten niet bereikbaar achten, of een smachten naar meevoelen als wij moedeloos en eenzaam zijn, of een opwelling van dankbaarheid bij een groot geluk — gelijkelijk eigen is aan alle menschen, aan „atheïsten" zoo goed als anderen. Maar bij de Joden is de wijding, waarin zij den voor gebeden bestemden tijd doorbrengen, zijn de bijzonderheden en de regeling van den dienst dezer gebeden en de tekst, waaraan zij door de eeuwen gewend zijn hun vrome gevoelens te verbinden, alle *Joodsch* en zij houden de Joden bijeen door hun overal trouw bewaarde gelijkheid.

De hierdoor gevormde banden zijn ons tot een tweede natuur geworden door den onverdroten arbeid van vele geslachten van leeraren. Wanneer in den ritus veranderingen worden toegestaan, of

in 't bijzonder, wanneer de landstaal als gelijkwaardig wordt ingevoerd met den heiligen Hebreeuwschen tekst, dan is het bijzondere en heilige van ons gebedenboek met één slag eraan ontnomen; de gemeente valt in secten uiteen, die nu gemakkelijk opgaan in de omgevende niet-Joodsche gemeenten, die immers insgelijks vertaalde en gewijzigde oud-Joodsche gebeden voor hun plechtigheden bezigen. In de oogen zoowel van de Joden als van de niet-Joden is het feit, dat onze eeredienst ingekleed is in den vorm, die ons door onze voorouders is overgeleverd, een uitdrukkelijke bevestiging en erkenning van onze rechtstreeksche afstamming van het volk der Heilige Geschriften. Dit is voor ons van veel grooter beteekenis en belang dan het spreken van Poolsch voor de Polen en Finsch voor de Finnen, die toch allen in hun taal een bezit zien, waarvan het verlies practisch zou beteekenen de vernietiging van hun nationaliteit, een bezit, dat zij dus terecht hoogachten boven alles. Tot op dezen dag verbindt het Hebreeuwsch zelfs de verst verspreiden onder ons tot broeders en zusters. Ik herinner mij, hoe ik eens, rondwandelende in den omtrek van Aden met een Engelsch officier, twee oude mannen ontmoette van ontzettend arm uiterlijk, in lompen, blootsvoets, een toonbeeld van troostelooze ellende in het eenzame woestijnlandschap. Bij het zien van Europeanen wilden zij uit den weg gaan; en ik kan mij niet meer herinneren, wat mij er toe bracht — terwijl ik ze voor een paar Arabische zwervers hield — te probeeren ze met de eerste woorden van ons „Sjema'" toe te spreken. Deze enkele klanken deden onmiddellijk de band van geloof en bloed tusschen hen en mij tot haar recht komen en deze zwervers met hun twijfelachtig uiterlijk herkregen terstond hun zelfbewustheid en gingen verder, zwakjes glimlachend, met de door mij aangevangen Torawoorden op de lippen. Ik vroeg mij af, terwijl ik hen zoo gadesloeg, of er niet tusschen mij en deze mannen, op ten minste één gebied, een veel inniger geestelijke gemeenschap bestond dan er tusschen mijn metgezel en mij ooit een zou kunnen groeien.

Er bestaat, naar mijn weten, geen enkele dwingende noodzakelijkheid, om Joodsche kinderen of volwassenen onwetend te houden op het gebied der Hebreeuwsche taal, of hun te beletten daarin verder door te dringen dan het lage niveau, waarmee maar al te velen zich plegen tevreden te stellen. Maar zelfs wanneer men meent, overwegende bezwaren te ontmoeten bij het verwerven van zooveel begrip van Hebreeuwsch, dat men den geheelen tekst der gebeden kan verstaan, zelfs dan nog blijft het uitspreken van onze gebeden in de taal der Vaderen een weergalooze factor voor ons religieus en sociaal bestaan.

V. BEKENT UW AFKOMST DOOR UITERLIJKE KENTEEKENEN.

Op het zooeven bepleite gebied hebben wij nog een andere kwestie, die menigeen van ons niet al te gemakkelijk is. Men verhaalt van Moses Montefiore, dat hij zelfs bij de Engelsche Koningin niet naliet met 't traditioneele kapje op het hoofd te verschijnen. Het voortvertellen van deze anecdote heeft in den volksmond de bedoeling van een waardeering, de erkenning, dat dit een fijne trek uitmaakte in Montefiore's persoonlijkheid, welke zich dan ook aan ons voordoet als eene van zeldzame grootheid. Wanneer wij iemand deze gedragslijn zien volgen, dus als wij in een niet-Joodsche omgeving iemand ontmoeten in de traditioneele kleeding van den Aschkenasischen of Sefardischen Jood, of een dame met de gebruikelijke „bandeau" van de getrouwde Joodsche vrouw, dan behoeven wij verder niet te vragen, of zij hun saamhoorigheid met het Joodsche volk erkennen: — het antwoord ligt voor de hand. Hierin ligt de groote beteekenis van een nationale kleeding.

Maar blijkbaar is dit den meesten onder ons niet mogelijk. Bij zijn herhaalde bezoeken aan Rusland en Polen, pleitte Sir Moses Montefiore

bij zijn geloofsgenooten voor het opgeven van hun bijzondere kleeding, die hun zooveel vijandelijkheid van den kant hunner medeburgers bezorgde. Velen, zoowel in die landen als elders, hebben hem hierin nagevolgd. Maar wij hebben een gebod in de Tora, dat, in alle geslachten, de kinderen Israëls aan de hoeken van hun kleed draden moeten dragen, waarin zich een blauw snoer bevindt, zoodat zij daarnaar kunnen kijken en zich daarbij alle geboden van God herinneren en ze opvolgen. Want de Jood, die 's morgens bij het aankleeden, een oogenblik zijn aandacht schenkt aan die heilige draden, de Jood, die het „Arba' kanfoth" draagt, — dien is het onmogelijk, om ook maar één dag na te laten van zijn geloof op een of andere wijze te getuigen, hij moge koopman, geleerde, soldaat of hoogwaardigheidsbekleeder zijn. Een groot aantal Joden hebben het volgen van dit gebod nagelaten, terwijl intusschen de Vrijmetselaars, die de strekking ervan begrepen, zich een samenstel van bijzondere voorschriften hebben opgelegd, om door het nauwgezet opvolgen daarvan den leden voortdurend gehoorzaamheid aan hun instellingen in te prenten.

VI. EERBIEDIGING VAN DE LEVENSLESSEN ONZER OUDERS.

De mensch bezit zonder twijfel van nature den drang tot aaneensluiting, maar die neiging houdt hem slechts in kleine groepen bijeen: het gezin, de stam, de bekenden uit de omgeving. Wordt de gemeenschap te groot, dan valt zij, aan eigen natuurlijke neiging overgelaten, in kleine groepen uiteen. De aanleg, om een groote gemeenschap bijeen te houden, is dus wel evenmin den mensch aangeboren, als de kennis en de activiteit in menig opzicht, welke noodig zijn voor wat wij het beschaafde leven plegen te noemen. Voor al deze kwesties komt men dus tot de noodzakelijkheid, gewoonten aan te kweeken en in te prenten, en

hiervoor zijn inspanning, zelfbeheersching en discipline noodig — dingen, die de jeugd nu eenmaal niet aanlokken. De jeugd is des te zekerder en sneller in zijn oordeel, naarmate zij armer aan ondervinding is; geestdrift en drang tot uitblinken en slagen — zoo loffelijk die eigenschappen op dien leeftijd zijn — beletten ons, den blik tot verdergaande consequenties uit te strekken en tijd te vinden, om ons ernstig te bepalen bij vraagstukken van breeder strekking, van de belangen van het volk als geheel. De schatten van ondervinding en wijsheid, welke in het bezit zijn van ouderen, die 's levens strijd hebben doorgemaakt en daardoor ook het wijdere inzicht hebben verworven, noodig voor het bewaken van de belangen der gemeenschap, — deze voorsprong der ouderen wordt door de jeugd eenvoudig over het hoofd gezien, de waarde daarvan is hun ten eenenmale onbekend. Door deze onvermijdelijke omstandigheden zijn dan ook besprekingen en gedachtenwisselingen tusschen ouders en kinderen, tusschen ervarenen en jongen, zelden vruchtbaar; en het is een geluk, wanneer vertrouwen en liefde den band van het gemoed onderhouden, waar die van het logisch verstand ontoereikend blijft. Een leerzaam voorbeeld is in dit opzicht de maatschappelijke geschooldheid van het Engelsche volk, waarvan de macht voor een niet gering deel te danken is aan de opleiding van de jeugd der leidende kringen, welke reeds sinds vele geslachten in de bekende instituten — zooals de scholen te Eton, Harrow, enz. — wordt opgevoed in respecteeren van gezag en een gaarne gedragen onderwerping aan den wil van ouders en meerderen en van hun zelfgekozen leiders. De Joodsche jeugd daarentegen is graag geneigd, om elke opgelegde beperking als tiranniek en bekrompen te beschouwen, zoolang de redenen ervan hun niet in bijzonderheden duidelijk zijn gemaakt. Die karakteristieke behoefte, om niets te willen doen wat niet begrepen wordt en slechts aan logische overtuigingen gevolg te geven, zou een heel mooie eigenschap zijn, als het werkelijk leven zóó was ingericht, dat aan dat verlangen steeds kon worden voldaan. Nu zien zij helaas niet in, dat er voor

hen op dien leeftijd kwesties kunnen bestaan, van veel dieper gaande strekking dan alles, dat zij op school hebben geleerd en waarvan een hun bevredigende uitslag nu eenmaal onmogelijk te vinden is; even onmogelijk als bij voorbeeld een rups zou kunnen begrijpen, hoe de wereld zich haar zal voordoen, als zij die betreden zal in den vorm van vlinder. Maar het is heel moeilijk de jeugd hiervan te overtuigen, en als zij eenmaal haar eigen vrijheid heeft veroverd, is zij heel vlug ermee, eens en vooral te breken met de haar voorgehouden traditioneele levenswijze, waarvan zij de onschatbare moreele waarde ten eenenmale niet begrijpt. Gaat dit proces ongestoord zijn gang, dan leidt het met absolute zekerheid naar de desillusie en de mislukking, door oorzaken, die even fataal als onberekenbaar zijn; en met deze ontknooping neemt hun met zooveel eigenwaan aangevangen rol op het wereldtooneel een vroegtijdig einde.

Zoo wordt ons duidelijk de natuurlijke, causale samenhang van de beide, schijnbaar moeilijk te verbinden gedeelten van het gebod:
„Eer uw Vader en uw Moeder,
„opdat verlengd mogen worden uwe dagen [in het land,
„dat de Eeuwige, uw God, u schenkt”.

VII. TRACHT DE OVERLEVERING VAN EEUWEN NIET AAN LICHTVAARDIGE LOGICA TE TOETSEN.

De afwijzende houding van de jeugd tegenover overgeleverde gebruiken wordt zooveel te gevaarlijker, wanneer de ouders — die gewoonlijk degelijk overtuigd zijn van het belang voor hun kinderen van een stipt en veelal blindelings vertrouwen in hun ouderlijk beleid — dit belang niet zoo nauw voelen ten aanzien van de voorschriften, hun door hun eigen voorvaderen overgeleverd. En zoo kan het voorkomen, dat nalatigheid van

de jeugd tegenover gebruiken, die voor hun volk van levensbelang zijn, door de ouders met een aanmoedigende toegevendheid wordt verwelkomd; bevrijding van moeilijkheden en beperkingen, die de wet met zich brengt, wordt begroet als „emancipatie", en de natuurlijke neiging van de jeugd, om alles na te doen, wat voor den onervarene de schittering heeft van hypermoderne beschaving, wordt op die wijze steeds weer aangespoord. Het zou moeilijk zijn een systeem van misleiding te bedenken, meer geraffineerd berekend op de verwoesting van ons erfdeel van beschaving en weten en van onzen eeuwenouden broederband. Want geen vader of sociaal leider, al ware hij nog zoo veelzijdig ontwikkeld en verlicht, mag verwachten, dat hij door zijn eigen ervaring kan dóórdringen in al wat een volk, door eeuwen en eeuwen van zijn wisselend bestaan, in zich heeft opgenomen en heeft laten bezinken tot grondstellingen, uit de bron van het werkelijk leven geput. En zeker behoeft dus niemand zich te schamen om vrijwillig, in vertrouwen op de wijsheid en de vooruitziende voorzorgen van zijn eigen volk, te gehoorzamen aan regels, waarvan de diepe zin ten eenenmale aan ons eigen naspeuren ontsnapt.

Zij, die zulk een overmatigen ijver bezitten in het streven naar logisch begrijpen van alles, wat op hun weg komt, vergeten wellicht, dat alles, wat wij begrijpen noemen, slechts bestaat uit een herinnering — en welk een vage en onvolledige! — aan dingen, die wij vroeger hebben ervaren en aan de opeenvolging, die wij daarin hebben gezien. Dieper kunnen wij in geen enkel „feit" indringen. En op die wijze gehoorzamen wij, zonder een oogenblik aan onze waardigheid te denken, aan „natuurlijke" gevoelens van honger, koude, smaak, een eindelooze reeks van neigingen en driften, die in ons zijn ontwikkeld, om ons voortbestaan en ons welzijn te verzekeren, maar waarvan geen één ons begrijpelijk is. Met onze kennis omtrent den oorsprong en de essentiëele waarde van alle „natuurwetten" staat het niets beter. Een groot *deel* van de menschelijke wetten komt tot ons via den mensch; een groot deel is van menschen afkomstig en *deze* kunnen wij toetsen en zoo noodig

verbeteren; maar van de meest ingrijpende en invloedrijke regels voor ons levensgedrag, die ons overgeleverd zijn langs tallooze geslachten, zijn de bronnen even onbereikbaar voor onzen individueelen blik, als de wetten van de „natuur" zelve. Door de wetten en het geloof, ons door ons volk nagelaten, blijmoedig te aanvaarden, getuigt onze jeugd niet alleen van haar volksvertrouwen, maar ook van haar wilskracht en haar adel.

Zoo is het mij in mijn eigen levensloop gebeurd, dat ik mij jaren lang afgescheiden moest bevinden van elke verbinding met mijn geloofsgenooten. Al die jaren is het mij een troost en steun geweest, mij naar beste weten en vermogen naar onze eigen voorschriften te voegen. Dat deed ik, niet omdat ik mij voorstelde, dat het nalaten daarvan voor mij persoonlijke gevolgen zou hebben, maar omdat ik overtuigd was, dat ongehoorzaamheid aan die wetten, door wien ook gepleegd, moest bijdragen tot het verval van ons geheele ras; en waar zulk een gevaar dreigt, mag geen man of vrouw aarzelen, krachtig mede te streven.

VIII. ONZE RITUS EN HET BEHOUD VAN ONS VOLK ALS WEGWIJZER DER MENSCHHEID.

De moeite en de zorgen, die het uitoefenen van onze heilige voorschriften van ons verlangen, mogen wij geenszins beschouwen als een aanleiding om deze te matigen of er ook maar iets aan te veranderen — integendeel, juist die moeilijkheden dragen principiëel bij tot het goede resultaat van hun uitoefening. Want juist de plichten, die moeite en inspanning van ons vereischen, moeten dienen, om ons karakter te stalen en het te beproeven, en dóór die trouw en opoffering worden deze plichten ons dierbaar en onafscheidelijk aan ons leven verbonden. Men heeft het altijd en ook heden nog gezien, hoe de vurige aanhangers van een

hoog ideaal strenge eischen stellen aan hun leven, en zich desnoods aan de zwaarste martelingen niet ontrukken; evenzoo zien wij, hoe geheele volkeren in tijden, dat er voor het heil van hun land geleden en gestreden wordt, tot een hooger peil van moed en zelfverloochening worden verheven. Het is niet misplaatst, hier te herinneren aan de opofferingen, die de jongelingschap van zoovele landen in dezen oorlog heeft moeten dragen; want de draagwijdte van de plichten, die van de Joden verlangd worden, is niet geringer dan die van de leuzen, waarvoor op de slagvelden wordt gestreden. Op het eerste gezicht mag het vreemd lijken, deze enorme prestaties in vergelijking te brengen met zulke eenvoudige en geringe zaken als bijv. het leeren aan onze kinderen van de zegenspreuk over het brood, om hen aan het geregeld uitspreken daarvan te wennen. Maar toch mag men gerust beweren, dat het enkele herdenken van deze Hebreeuwsche woorden voor de zonen van ons volk een grootere kracht van verdediging en nationaal zelfbehoud in zich heeft dan eenige verovering met wapengeweld. Want, inderdaad, als een Jood er altijd aan denkt, de aloude zegenspreuk bij het breken van het brood te zeggen, zooals zijn mede-Joden dat door alle eeuwen en in alle landen der wereld hebben gedaan, dan doet hij daarmee, waar hij zich ook bevindt, opnieuw de innige band opleven met zijn standvastig en onsterfelijk ras, en sluit hij zich opnieuw aan bij den geest en de plichten, die deze band met zich brengt. Wij hebben het altijd gezien: oorlogsveroveringen brengen onvermijdelijk nieuwen strijd en aanvallen met zich, die op den duur de macht naar den anderen kant doen overgaan; maar, zoolang de kinderen Israëls blijven volhouden getrouwelijk de heilige woorden van de zegenspreuk uit te spreken, wanneer zij zich aan hun tafel nederzetten, *zóólang zal de Eeuwige hen steunen, en zij zullen geen vrees behoeven te hebben voor de tienduizenden der volkeren, die hen alom omringen*. En dat wil zooveel zeggen als de verzekering, dat zij nooit zullen ophouden te worden medegeteld onder de volkeren der aarde.

En waarlijk dit voortbestaan van Israël moet tenminste even belangrijk worden geacht als het in stand blijven van welk volk, van welke gemeenschap ook, die de Menschheid ooit heeft voortgebracht. Niet alleen het gezond verstand, dat ons immers het nut van de instandhouding van elke broederschap als logisch doet begrijpen, maar ook de geest der wetenschap verplicht ons in den hoogsten graad tot het strijden voor het voortbestaan van onze broederschap en het voortwerken van de geestelijke invloeden, die van ons volk uitgaan. *Inderdaad, de wetenschap zelve zou niet hebben bestaan,* indien niet de sterke drang naar het hoogste weten, het ongeëvenaarde doordringingsvermogen en de helderheid van geest van onze Wijzen en Profeten het menschelijk denken hadden bevrijd van het verlammende stelsel, dat de gebeurtenissen in het heelal beschouwde — en dus tevens ook geheel verklaard achtte — als voortkomende uit willekeurige daden van afzonderlijke en onderling onafhankelijke goden.

Als éénige onder al de godsdiensten en wijsgeerige systemen, die de mensch ooit heeft voortgebracht, is het geloof der Joden blijven staan, onaangetast door den vooruitgang der wetenschap; integendeel het heeft daarin steeds gevonden, en vindt het nog, de bevestiging van zijn diepst gegronde stellingen. Langzaam en geleidelijk, voortgaande met ontelbare schreden, nadert de wetenschap, in haar analyse van de „eenvoudigste" grondbegrippen der natuur: warmte, licht, magnetisme, electriciteit, chemische werkingen; van geologisch gebeuren, sterrenkunde, spectroscopie, tot aan die van het leven van planten en dieren — tot de erkenning, dat in het Heelal een Eenige en Souvereine Macht moet bestaan, zonder begin en zonder einde, Die bestaan moet hebben vóór het ontstaan der dingen en onverminderd zal blijven bestaan, nadat alles zal zijn verdwenen. Oorsprong en Bestaansbeginsel van al wat is, Zelve verheven blijvend boven elk begrip en inzicht, dat de mensch kan opbouwen en bevatten in zijn geest, die machteloos blijft staan, waar elders toch zijn blik het heelal, zoo eindeloos groot aan stof en kracht, in verste diepten

kan doorzien. Dit inzicht, dat het resultaat in zich bevat van de wetenschappelijke naspeuringen en ontdekkingen van alle landen en alle tijden, is niet anders dan een naderen van het menschelijk begrip tot ons „Adon 'Olam", de verheven zang, waarin de beginselen zijn neergelegd, die den Jood de kracht gaven, de meest ingrijpende voortgang in de evolutie der wereld tot stand te brengen.

En even onwrikbaar als zijn Godsbegrip, zijn ook de beginselen van het moreele leven, waarvoor de Jood door alle tijden heen gestreden heeft en nog strijdt. Waarlijk, geen „natuurwet" blijkt overal zóó consequent geldend als de wet, die bepaalt, dat slechts die volkeren in den strijd om het bestaan overleven, wier levensgedrag het dichtst nadert tot de levenswetten, die den Jood voorgeschreven zijn, — zij mogen gelden de verhouding van den mensch tot zijn Schepper, de verdeeling van werk- en rustdagen, de familie- en huwelijksverhoudingen, de al-beheerschende wet der rechtvaardigheid van burger tegenover burger en tegenover den vreemdeling binnen zijn poorten. Na een eindelooze reeks van experimenten en mislukkingen, komen de natiën tenslotte tot de erkenning, dat in de Geboden, die de Joden hun hebben overgeleverd, de eenige grondslag is te zien, waarop een geordend en gelukkig menschelijk samenleven kan worden gevestigd.

De levenskracht van het Joodsche volk ligt in diens onderwerping aan de Wet.

Overdruk uit het „Nieuw Israëlietisch Weekblad", LVIII, Nos. 26, 28 en 30.

[war nicht zu beschaffen]

JOODSCHE VOLKSBIBLIOTHEEK
No. 2

Prof. Dr. J. L. PALACHE

DE SABBATH-IDEE BUITEN HET JODENDOM

Voordracht gehouden in de Vierde Jaarvergadering van het Genootschap voor de Joodsche Wetenschap in Nederland

AMSTERDAM - MENNO HERTZBERGER - 1925